

INGLIZ VA O‘ZBEK TILIDA ANTROPONIMLAR-SLANGIZMLAR

Nazarova Nigora Djaxangirovna

Ingliz tilini o‘qitish metodikasi kafedrasida o‘qituvchisi

O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti

Annotatsiya. Antroponimlarda mustahkamlangan tushunchalar ob'ektlarning xususiyatlari, va voqelik munosabatlarining aksidir. Nomlar tarixi ular yaratilgan jamiyatning tarixi, madaniyati, mafkurasi bilan chambarchas bog‘liq. Shaxsning o‘ziga xos ismlari umumiyotlarga qaraganda ko‘proq milliy lazzatga ega. Shuning uchun antroponimlar maqollarda, maqollarda, adabiy matnlarda ("gapiruvchi" ismlar va familiyalar), jinoiy jargonda va zamonaviy yoshlar jarangida juda faol qo‘llaniladi. Antroponimning asosiy funksiyalari an'anaviy ravishda identifikatsiya, nominative va farqlash hisoblanadi, ammo jargonda uning ikkilamchi funksiyalari faollashadi: ijtimoiy, hissiy, manzilli, ekspressiv, estetikvastilistik.

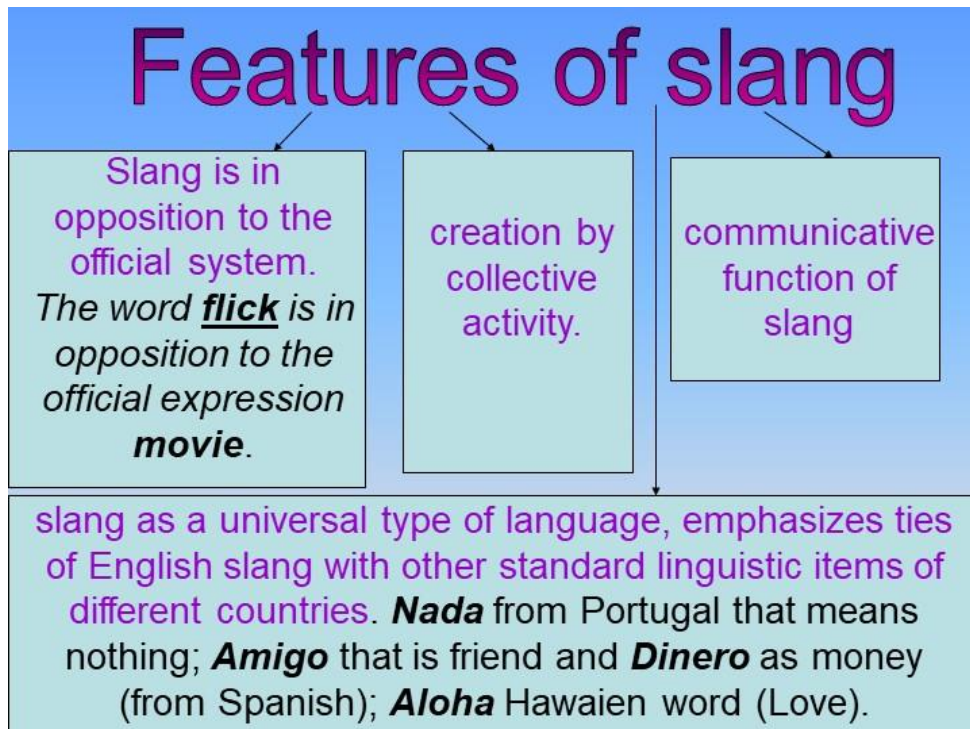
Kalit so‘zlar: antroponim, jamiyat, tushunchaning ta’rifi, jargonning xususiyatlari.

Kirish.

Antroponim shunchaki bir shaxsni o‘xshashlardan ajratib turuvchi so‘z emas. Antroponimlarda mustahkamlangan tushunchalar ob'ektlarning xususiyatlari, xususiyatlari va voqelik munosabatlarining aksidir. Nomlar tarixi ular yaratilgan jamiyatning tarixi, madaniyati, mafkurasi bilan chambarchas bog‘liq. Shaxsning o‘ziga xos ismlari umumiy otlarga qaraganda ko‘proq milliy lazzatga ega. Shuning uchun antroponimlar maqollarda, adabiy matnlarda ("gapiruvchi" ismlar va familiyalar), jinoiy jargonda va zamonaviy yoshlar jarangida juda faol qo‘llaniladi. Antroponimning asosiy funksiyalari an'anaviy ravishda identifikatsiya, nominative va farqlash hisoblanadi, ammo jargonda uning ikkilamchi funksiyalari faollashadi: ijtimoiy, hissiy, manzilli, ekspressiv, estetik va stilistik. Bu yerda asl ism tushunchasini ta’riflash, antroponimlarning ta’rifi va mavqeiga asosiy yondashuvlar ko‘rib chiqiladi: fan tarixida antroponimlarning ma’nosi masalasi, o‘ziga xos ism va antroponimning farqlash muammosi muhokama qilinadi. Umumiy ot haqida so‘z yuritilib, tegishli otning umumiy otlarsinfiga o‘tish shartlari qayd etiladi. Ikkinchisi, to‘g‘ri nom bir hil hodisalarning butun sinfini bildirib boshlagan holda sodir bo‘ladi. Antroponomik sillogizmlarning ahamiyati bundan ham muhimroqdir, chunki ular nafaqat ma’lum bir xalqning milliyo‘ziga xosligini, balki rang-barang milliy nomlar orqali ham o‘ziga xos urf-odatlar, tarix, millatning mifologiyasi, tafakkur va tafakkur tarzini aks ettiradi. Lingvistik shaxsning o‘ziga xos xususiyatlari. Buning sababi shundaki, jargonlar alohida tuzilgan til birliklari, to‘liq yoki qisman semantic o‘zgarishlar bilan tavsiflangan komponentlardir. U ko‘chmama'noda bir yoki bir nechta komponentlardan foydalanish orqali sodir bo‘ladi. Natijada paydo bo‘lgan slangizmning yangi semantic tuzilishi bir so‘zning semanticasidan ko‘ra ekstralingvistik omillarga ko‘proq bog‘liqdir.

Shu asosda SE_{ni}, jumladan, antroponimni component sifatida to‘rtta asosiyguruhga bo‘lish mumkin. Birinchi guruhga ma’lum bir tilda (madaniyat) asl,

an'anaviy, eng tez-tez uchraydigan yoki mashhur erkak va ayol ismlari bo'lgan antroponimli jargonlar kiradi. Asl nomlar haqida milliyobraz sifatida gapirganda, butun xalq antroponimiyasiga ulkan ta'sir ko'rsatgan tarixiyomillarni hisobga olmaslik mumkin emas.

1-rasm. Argoningxususiyatlari

Ma'lumki, jaranglar o'z tabiatiga ko'ra tor doiradagi odamlar orasida qo'llaniladigan, umumiy manfaatlar, kasblar yoki jamiyatdagi mavqei bilan birlashtirilgan va har doim ham past uslubni shakllantirmaydigan so'zlardir. Albatta, bular ham tushunarli hodisalar emas va ba'zi jaranglar o'z vazifasini bajarib bo'lgach, tilde mavjud bo'lishni to'xtatadi. Demak, masalan, harbiy texnika yoki geografik nomlar butun yoshlarga ma'lum va tushunarli bo'lganidan keyin jargon yoki jargon sifatida mavjud bo'lishni to'xtatadi. Ba'zi so'zlar juda tez "o'ladi" va yangilari bilan almashtiriladi; boshqalari esa asrlar davomida yashaydi va ba'zan adabiy tilga jargondan kirib boradi. Nutqda adabiy bo'lmagan elementlar - vulgarizmlar, so'zlar, jargonlar deyarli har qandaydavr o'quvchilariga xosdir. Biroq, normative bo'lmagan so'zlardan foydalanish faolligi hech qachon zamonaviy maktab o'quvchilari muloqotida bo'lgani kabi yuqori bo'lmagan va nutq softligi muammosi so'nggi 5-10 yildagidek keskin ko'tarilmagan.

Ingliz va rus tillarining jargon va idiomatic iboralarini taqqoslab, biz har ikkala tilda jargon juda keng tarqalgan va ularning har birida u oddiy odamning umumiyso'z boyligining taxminan 15-20% ni tashkil qiladi degan xulosaga keldik. O'zbek tiliga o'xshatishlar olib, o'zbek jarangi rustilidan ham, ingliz tilidan ham ancha farq qiladi degan xulosaga keldik. Agar rustili ham ingliz tili kabi jarangli iboralarga to'la bo'lsa, o'z navbatida o'zbek tilida jaranglar kamva ularning aksariyati qo'shni tillardan o'zlashtirilgan.

Mutaxassislarning fikricha, bu holatni ikki sabab bilan izohlash mumkin. Izohlardan biri shuki, o'zbek tilining o'zi ko'proq so'zlashuv so'zlashuvi, ya'ni u

barcha tillarda bo‘lgani kabi o‘zbek tilidan kelib chiqqan murakkab iboralar va ilmiyatamalarda ko‘p emas, chunki ilmiy atamalar deyarli doim xalqaro ahamiyatga ega. Argoning kichik hajmli bo‘lishining yana bir sababi o‘zbek tilida jargon va oddiy yoki adabiy til o‘rtasidagi chegaralarning juda xiralashganligidir. Bu qisman tushunarli, chunki o‘zbek tili qadimgi bo‘lsa-da, tarixiy sharoitga ko‘ra ko‘p hollarda og‘zaki shaklda mavjud bo‘lgan. Tilshunoslik nuqtai nazaridan nisbatan yaqinda shakllangan, o‘zlashtirilgan so‘zlar massasi bilan o‘zbek yozuvi doimiyo‘zgarishlarga uchrab, ko‘plab yangi so‘zlarga ega bo‘lmoqda. R.Xudoyberganov antroponimlar misolida variantlik tushunchasiga oydinlik kiritib, bu variantlarning sinonimiya va onomastic parallellikka munosabatini aniqlashga harakat qilgan.

U antroponimlarning leksik-dialektal variantlarini, nomlarning qisqartirilgan variantlarini, ismlarning kichraytirilgan variantlarini va antroponimlarning orfografik variantlarini aniqladi va ularni boy dalillar asosida chuqur tadqiq qildi. Taxalluslar materiallarini birinchi bo‘lib tarixchilar va etnograflar o‘rgandilar. Ular taxallusning ma‘nosi va vazifasini turlicha talqin qilganlar. Biz taxallusni "Taxallus deganda shaxsning tashqi ko‘rinishi yoki xarakteridagi ma‘lum bir belgi yoki xususiyatiga ko‘ra, ijtimoiy mavqei yoki nasl-nasabiga ko‘ra belgilanishi tushuniladi. Taxalluslarni tasniflashda tasniflash ham xarakterlidir. Taxalluslar quyidagilarga bo‘linadi faxriy taxalluslar, guruh (jamo) taxalluslari, xotinlarning taxalluslari, maktab laqablari, haqoratli laqablar va maktab taxalluslari kabi guruhlar.

Yuqoridagi barcha sabablarga ko‘ra, jargon va jargonni kuzatish va aniqlash juda qiyin. Yuqoridagi holatlarni tahlil qilib, shunday xulosaga keldikki, jargon, professional jargon va jargonlar asosan nisbatan uzoq vaqtdan beri shakllangan yozma tilga ega “eski” tillarda mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati:

1. Ayto J. The Oxford Dictionary of Slang / J. Ayto. – Oxford: Oxford University Press, 2003. – 474 p.
2. Crystal, D. The Cambridge Encyclopedia of Language. – 2-изд. - Cambridge University Press, 2003. – 506 c.
3. Macmillan English Dictionary for Advanced Learners, London United Kingdom: Macmillan Publishers Limited, New Edition 2007.– 1401 p.
4. Matyushenko E.E. Modern youth slang: Formation and functioning. The dissertation for the degree of candidate of philological sciences. –Volograd: Voronezh State Pedagogical University. 2007.– 35 p.